

***

Predano i marljivo obrađena djelatnost dominikanaca u srednjovjekovnoj Bosni u svome pojavnom obliku, knjizi, obradom "IPP Hamidović", doima se brzo i nedovoljno pažljivom tehničkom izvedbom u kojoj izdavač nije u dovoljnoj mjeri prepoznao autorove napore i kvalitetne rezultate kao i samim intrigirajućim naslovom zainteresirane čitaoce, (štamparske greške, naročito u iscrpnom pregledu korištenih izvora i literature; lektoriranje; nepotrebno navođenje cjelina "mišljenja" o rukopisima iz različitih vremenskih perioda uz izostanak isticanja autorovog potrebitog, relevantnog i zasluženog predgovora). Autorovi napori u nominiranju, postavci i rezultatima, uz istaknuta stručna mišljenja koja apostrofiraju kvalitet ostvarenog doprinosa zaslužili su primjereniju prateću tehničku izvedbu. Razlog više može da bude i prezentiranje djela bosanskohercegovačke historiografije širim čitalačkim i stručnim okvirima jer se interes izdavača i struke za dominikance u posljednje vrijeme može smatrati pojačanim, (William A. Hinnebusch, *Dominikanci. Kratka povijest Reda, Hrvatska dominikanska provincija, Globus, Zagreb 1997*; Krasić Stjepan, *Generalno učilište Dominikanskog reda u Zadru ili "Universitas Jadretina" (1396-1807), Filozofski fakultet, Zadar 1996*; Krasić Stjepan, *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima, Hrvatska dominikanska provincija, Globus, Zagreb 1997*).

Djelatnošću dominikanaca dr. Salih Halimović bosanskohercegovačka historiografija dobila je značajan noviji metodološki zahvat i kvalitetan rezultat u razumijevanju vjerskih prilika i historije srednjovjekovne Bosne. Kao ostvarena produktivna osnova i kvalitetno polazište budućim istraživanjima srednjovjekovne Bosne pripada istaknutim, u posljednje vrijeme rijetkim, stvaralačkim naporima koji zaslužuju pažnju struke i ljubitelja starine.

Esad Kurtović

Kako misliti srednjovjekovnu historiju?/Sima M. Ćirković: *Rabotnici, Vojnici, Duhovnici*, Beograd 1997., str. 516, ćir/.

Parafrazirajući i aktuelizirajući naslov knjige Edgara Morina, knjiga koju preporučujemo čitaocima, svojim sveobuhvatnim zahvatima te mame, je istraživački i naučni napor ali i dovoljno jasan putokaz koji historičara predstavlja i kao mislećeg djelatnika koji govori o historiji na jedan moderan i neuobičajen način. Prije svega valja reći da se radi o zbirci tekstova, rasprava, studija i eseja koji po svim metodskim pretpostavkama i datostima historijske evidencije spada u red vrhunskih dostignuća evropske historije o srednjem vijeku.

Historičari su, prema E. Hobsbwamu, istraživači koji se bave kompleksnim i promjenjivim cjelinama "te njihova najposebnija i najuža definirana pitanja imaju smisla u okvirima te promjenjivosti". Posljednju riječ treba posebno potcrtati jer se u zanimljivom i neobičnom kontekstu može i treba tumačiti ali se bezmalo nameće i kao vjekovni problem, posebno oko toga šta je konzistentnije, prošlost čovjeka ili historija ljudi, te ekskursa o kontinuitetu pamćenja ili "prava" na zaborav.

Da bi se dilema s početka ovog teksta bliže stavila u ravan znanja i poznavanja prošlosti i historije, poslužit ćemo se objašnjenjem najuticajnijeg mediaveliste XX vijeka Luciena Febvrea: "Ljudi su i objekt historije-historije koju ne zanima neki apstraktni čovjek, vječan i potpuno nepromjenljiv, neprekidno sličan samom sebi, dakle, ljudi su uvijek zatečeni u slici društva čiji su članovi, ljudi članova ovih društava ukrašenim različitim funkcijama raznorodnim djelovanjima, zanimanjima i sposobnostima, koji se miješaju među sobom, spotiču se u međusobnom suprostavljanju, nalazeći na kraju mir u kompromisu i to je modus vivendi što se zove život".

Ideologizacija, posebno karakteristična na prostorima jugoistoka Evrope u drugoj polovini XX vijeka, dnevopolitička upotreba mnogih historijskih pojava te i same historije kao nauke, uticala je na to da često, konzumenti napisanog i objavljenog, posebno historijskog dijela, nemaju povjerenja i sumnjaju u tvrdnje autora i historičara. Sigurno da je jedan od razloga i to da sveopća destrukcija ima snažan uticaj na ključne postavke na kojima se temelji nauka i prošlost i historija naroda društva, države, kulture i civilizacije.

Visokomoralan pristup srednjovjekovnoj historiji

Nasuprot sveopštoj destrukciji evidentni su naučnici-historičari koji su, zahvaljujući visokomoralnom pristupu historijskoj nauci izbjegli sve zamke "službe" vremenu i vlastima te njihovo djelo, naučno i stručno, govori samo za sebe, posebno kada, bez ikakvog rizika, publikuju svoje "sabrano" mišljenje u posljednjih dvadeset i pet godina kao što je to uradio akademik Sima M. Ćirković u knjizi: *Rabotnici, Vojnici, Duhovnici, Društvo srednjevekovnog Balkana*, koja sadrži trideset studija i rasprava iz historije država i naroda srednjovjekovnog Balkana, napisanih i objavljenih u vremenskom intervalu od 1971. do 1995. godine.

Radi se o istraživaču koji na moderan način promišlja i uobličava dostignuća historijske nauke u oblasti privredne i društvene historije srednjeg vijeka, a posebno pažnju posvećuje proučavanju rudarstva, trgovine, zanatstva, tehnike, institucija, društvenih slojeva i grupa, urbanizacije i kulture. Već je u literaturi konstatovano da akademik Sima M. Ćirković pored mnoštva novih uvida i zapazanja koji umnogome mogu izmijeniti predstave i interesovanja o ta-

janstvenim vezama i nitima srednjovjekovnog društva, evidentno, u globalnom pogledu, zbir ovih studija i rasprava sadrži i dragocjene podsticaje preispitivanju i modernizaciji konceptualnog aparata i pojmovnih kategorija kojima se služe mediavelisti, čak i filozofi historije, zatim, tematskom bogaćenju, traženju odgovora na pitanja koja ranije nisu ni postavljana, kao i proširivanju kritičnosti, osposobljavanju i domašaju postupaka kojima se kao historičari služe.

U ovoj godini /1999.g./ akademik Sima M. Ćirković puni sedamdeset godina života, a u više od četrdeset i pet godina djelatne prisutnosti u historiografiji, ostvario je iznimno naučno djelo, sastavljeno od prinosa srednjovjekovnoj historiji, kulturi, vjeri, civilizaciji, ali i privredi, ekonomiji, društvu i državi, samoj nauci kao cjelini, uvijek nov, interesantan i moderan u tumačenju i komentarisanju historijskih procesa i promjena. U vrlo obimnoj bibliografiji, preko tri stotine publikovanih knjiga, publikacija, studija, rasprava, eseja, prikaza, ocjena, ali i redaktorskog i uredničkog posla, profesor Sima M. Ćirković se nije nikada udaljavo od osnovne oblasti svog naučnog istraživanja, srednjovjekovne historije balkanskih naroda i država. Istraživanja mu se odlikuju tematskom raznovrsnošću, metodološkom inovacijom, kritičnošću i težnjom za sintezom. Kompleksno shvaćanje i poimanje historijskog zanata zasnovano je, prije svega, na dugogodišnjim arhivskim istraživanjima u arhivama Dubrovnika, Venecije, Hilandara i Budimpešte.

U knjizi: *Rabotnici, Vojnici, Duhovnici. Društvo srednjevekovnog Balkana* evidentne su mnoge mijene u shvatanju historije društva i države srednjovjekovnog Balkana, kroz brojne primjere. U uvodnom dijelu je studija: *Reč autora: Pred nasleđem srpske mediavelistike sredinom XX veka*, kojom autor kroz svojevrsnu inventuru znanja i iskustva evidentira pomake u shvatanju historije srednjeg vijeka u dugom historijskom razvoju /XVII-XX vijek/. Radi se o istraživačkom radu koji tačno i precizno ukazuje na sve vrijedne doprinose u istraživanju postavljenog problema, ali tu je i određeni hommage svim onim koji su uznapredovali znanja o srednjovjekovnoj historiji /Jovan Rajić, Ilarion Ruvarac, Stojan Novaković, Konstantin Jireček, Stanoje Stanojević, Jovan Radonić, Aleksa Ivić, Nikola Radojčić, Vladimir Ćorović, Gregor Čremošnik, Mihailo Dinić itd/. Prema autoru evidentan je linearan, nezaustavljiv proces kojim se ne samo uvećava fond poznatih stvari nego se i ukupno znanje kvalitetno mijenja.

Materijalna struktura: kontinuitet i promjena

U prvom shematskom dijelu ove knjige nalaze se sljedeće studije i rasprave: Razvoj i zaostalost na Balkanskom poluostrvu između XIII i XVI stoleća, Naturalna privreda i tržišna proizvodnja između XIII i XV stoleća, Dubrovnik i zaleđe u srednjem veku, Proizvodnja, zanat i tehnika u Srbiji srednjeg veka, Proizvodnja zlata, srebra i bakra u centralnim oblastima Balkana do

početka novog veka, Dva zakasnela poleta u balkanskom rudarstvu: XV i XVI vek, Dubrovčani kao poduzetnici u rudarstvu Srbije i Bosne i Merenje i mere u srednjovekovnoj Srbiji.

Opšta karakteristika ovog, prvog dijela knjige: *Rabotnici, Vojnici, Duhovnici*, je da autor dr. Sima M. Ćirković prilazi temeljnim naučnim istraživanjima materijalne strukture srednjovjekovnih balkanskih država i društava, prije svega, kroz razvoj privrednih odnosa te njihove refleksije u društvene strukture, kroz dva moderna historijska pravca: kontinuitet i promjene. Sigurno je da se na primjerima balkanskih srednjovjekovnih gradova mogu u potpunosti identifikovati sve bitne promjene koje se dešavaju u vremenskom intervalu od XII do XVI vijeka.

Već u prvim studijama evidentan je napor akademika Sime M. Ćirkovića da poveže historijsko-društvenom metodom buran razvoj balkanskog i mediteranskog srednjovjekovlja, što se samo u daljem slijedu prenosi i na sve ostale aspekte historijskog razvoja.

Temeljnomo analizom razvoja privrednih odnosa u srednjovjekovnim balkanskim društvima autor ukazuje i na niz popratnih procesa kao npr. demografske promjene, unutrašnja ekspanzija, nagao razvoj prirodne privrede, pojačana primjena tropoljnog sistema itd., koji nam jasnije definišu određene karakteristike "nove historije" čiji je sljedbenikom i autor ove zanimljive knjige.

Društveni modeli i društvena stvarnost

U drugom dijelu ove nadasve interesantne knjige obuhvaćene su sljedeće studije i rasprave: Udeo srednjeg veka u formiranju etničke karte Balkana, Kontinuitet i prekid među hijerarhijama: primorski gradovi i njihovo zaleđe u srednjem veku, Pravoslavna crkva u srpskoj državi, Dualistička heterodoksija u ulozi zemaljske crkve: Bosanska crkva, Katoličke parohije u srednjovekovnoj Srbiji, Neostvorena autonomija: gradsko društvo u Srbiji i Bosni, Sugubi venac, Prilog istoriji kraljevstva u Bosni, "Verna služba" i "vjera gospodska", Veza lične zavisnosti bosanskoj državi, Sbor, Prilog istoriji staleških skupština kod Južnih Slovena, Seoska opština kod Srba u srednjem veku i Rat i društvo: najamnici i njihova cena.

Već u prvim raspravama iz ovog dijela knjige jasno definišu namjeru profesora Sime Ćirkovića: naučno-istraživačkom metodom uz temeljna arhivistička istraživanja dati sintezu društveno-državnog razvoja kroz sve opšte i posebne karakteristike srednjovjekovne balkanske historije. Prepoznaju se dijelovi srednjovjekovnog društva, opet u odnosu i komparaciji sjever-Balkansko poluostrvo i jug, mediteranski zaljev, što je po svemu svom određenju kontinuitet i niz različitosti koje su i dio društvene stvarnosti. Neke studije u ovom dijelu knjige bave se i temeljnim pitanjima srednjeg vijeka: odnos društva prema